

LANDSSVIK-OPPGJØRET

Av fhv. statsadvokat Olaf Trampe Kindt.

114888

Herr overlæse
Johan Scharffenberg.

De har i «Morgenbladet» for 24. og 30. desember 1947 kommet med to innlegg angående rettsoppgjøret som ikke bør bli stående uimotsagt på grunn av den vekt Deres ord ofte har vært tillagt i aktuelle spørsmål.

På grunn av det navn for objektivitet som De har oppnådd har mange bedømt de ovennevnte innlegg på denne bakgrunn uten å være på det rene med at Deres uttalelser mangler den grundighet og saklighet som De før behandlet så viktige spørsmål med.

Det kunne vært ønskelig om De før De slo fast at «— Delvis har den fanatiske forfølgning hatt til hensikt å lede oppmerksomheten bort fra spørsmålet om skylden for at ulykken og skammen rammet Norge» hadde undersøkt hvordan rettsoppgjørene har artet seg i Danmark, Holland, Belgia og Frankrike og deretter trukket en sammenligning med Norge. Det er jo nokså stridt å påstå at en regjering søker andre domfelt for derigjennom å dekke sine egne tilhengers skyld og an-

tyde at rettsoppgjøret uten denne bakgrunn ville fått et annet forløp. Desto underligere må denne påstand virke på de hundrer av jurister som har deltatt i oppgjøret som dommere, påtalemyndighet eller forsvarere uten at de noen gang har merket noe slikt politisk påtrykk.

Jeg tror også at De ved en nærmere undersøkelse vil bli klar over at det ikke er noe enkelt politisk parti som har ansvaret for rettsoppgjøret, men at alle uten politisk oppfatning har medvirket til etter evne å få et rettferdig oppgjør.

Det framgår av Deres artikkel av 24. desember 1947 at De bygger Deres oppfatning på de mange muntlige og skriftlige henvendelser som De har fått fra N. S. hold utenom hva De naturligvis har lest av rettsreferater i aviser.

Er det ikke da litt splinkelt grunnlag å bygge på når De slår fast «Felles for alle har vært forsikringer om at de ønsket Norges vel. — Jeg mener at de fleste har vært offer for en feilvurdering». samt videre «Men med hensyn til den subjektive skyld er det sannsynlig at mange oppriktig trodde at Norges egen krig sluttet 10. juni 1940».

De påstår videre at myndighetene i rettsoppgjøret hevder læren om *kollektiv skyld* og straffutmålingen bygger på *gjengjeldelsesprinsippet*. — Likeledes skal anordningen av 1942 som gjorde medlemskap i N. S. straffbart være gitt *tilbakevirkende kraft*.

Jeg kan ikke si annet enn at det forferdet meg å se en del av de påstander De kom med, idet jeg gjennom mitt arbeid med disse saker kan se at De har tatt feil på flere punkter. De ville ha unngått dette hvis De med Deres tidligere grundighet og saklighet hadde satt Dem inn i det materiale som allerede foreligger vedrørende rettsoppgjøret og den skade som Deres artikler har medført kunne vært unngått.

Jeg skal her få opplyse at jeg fra 22. mai 1945 til jeg nå er løst fra min stilling etter søknad har virket som statsadvokat for landssviksaker i Opland. Som sådan har jeg gjennomgått over 4000 saker og gjennomlest ca. 1400—1500 dommer.

På dette grunnlag må man ha lov til å gjøre seg opp en mening

om de mennesker hvis saker man har vært nødt til å behandle.

Før jeg kommer inn på de foran nevnte punkter i Deres artikler vil jeg få spørre Dem hva De mente med å referere Deres avskjedsord til Quisling. «Jeg vil, Quisling, at De skal vite at det blant Deres motstandere dog finnes noen som ser *menneskelig* på Dem». De kan formentlig ikke ha ment at Quisling ikke burde vært tiltalt og dømt, så langt vil vel ingen gå.

Av hva som deretter anføres av Dem må jeg derfor gå ut fra at De har villet framheve at den *meneskelighet* som De har kunnet oppvise har manglet hos dem som har dømt i dette rettsoppgjør. Hos de *tusenvis* av leg- og fagdommere i hele vårt land som har deltatt i rettsoppgjøret tror jeg meget sjelden man vil støte på noen som ikke i sin dommergjerning har forstått å se *menneskelig* på saken. Det er folk av alle politiske oppfatninger og fra alle lag av befolkningen som har deltatt og de tiltalte er bedømt individuelt på samme måte som før krigen. Derimot har vel ikke dommerne — som De så en *motstander* i Quisling — sett den tiltalte som en motstander, men kun som en som var tiltalt for å forbrutt seg mot norsk lov.

Jeg tror derfor det gjør et uheldig inntrykk hvis en enkelt person vil framheve sin menneskelighet på alle de deltagende dommeres og andres bekostning, spesielt når mange derav vil få det inntrykk at De mener at dommene har vært umenneskelige.

Hva Deres påstand om at de *fleste* landssvikere bare har ønsket Norges vel angår, og at de alene har gjort seg skyldig i en feilvurdering, får man det inntrykk at de mener disse er blitt mer eller mindre martyrer for en god sak.

Da jeg begynte mitt arbeid hadde jeg også det inntrykk at det kunne være mange som mer eller mindre uskyldig var kommet inn i N. S., men det har vist seg at sakene kun har kunnet avsluttes med henleggelse eller påtaleunntatelse for ca. 20—25 pst.s vedkommende. I de øvrige tilfelle hvor forelegg er utferdiget eller tiltale reist er det svært få tilfelle hvor saken har endt

Forts. side 9.

med frifinnelse. Det har vært skuffende å se hvor mange, selv om motivene for å gå inn i N. S. til å begynne med var blandede, etter hvert ble slettere og slettere og på slutten av okkupasjonen, gjorde seg skyldig i handlinger som de ikke ville ha begått i 1940—41.

Det er som regel lett å påvise blandede motiver, personlige fordeler og påståtte idealistiske betraktninger ved innmeldelsen i N. S., men i de fleste saker forsvinner mer og mer det idealistiske tilslutt etter hvert som krigen skred fram.

Hvordan kunne også virkelige idealister som *kun* tenkte på Norges vel bli stående i N. S. til frigjøringen? A nei, herr overlæge Scharffenberg jeg tror det vil vise seg etter hvert at det var *vesentlig* strebere, opportuniste og mislykte individer som samlet seg under N. S.' korsflagg og ble stående her under hele okkupasjonen. Påtalemyndighetens nesten viktigste oppgave har vært å søke å sortere ut de som var innom N. S. på grunn av virkelig idealisme og gikk ut igjen da de fikk øynene opp.

En del idealister, deriblant f. eks. noen frontkjempere, har selvfølgelig ikke kunnet unngå straff, idet deres krenkelse av norsk lov var så grov at selv de beste hensikter ikke kan medføre frifinnelse.

Stort sett tror jeg således at man kan si at de som er dømt utgjør den dårligste del av den norske befolkning, og når De i Deres artikkel av 30. desember 1947 antar at disse mennesker vil komme til å utgjøre en ny «femte kolonne» er det i grunnen uttrykk for den samme oppfatning. A endre farge fra brunt til rødt i håpet om å få sjangse til å svike sitt land pånytt gir ikke uttrykk for idealisme eller å ønske Norges vel.

De antar videre i Deres artikkel at mange subjektivt ikke forstod at Norge var i krig etter 10. juni 1940. La oss anta at en del ikke forstod det høsten 1940 eller endog i 1941. Men tror De virkelig at noen gjennom årene 1942-43-44 og 45 kunne leve i Norge uten å forstå dette?

Avisene gjengav N. S.-taler og -artikler som stadig framholdt som en av N. S.' viktigste oppgaver å skaffe fred mellom Tyskland og Norge. Radioer, ulltepper, sjøstøvler og telter ble rekvirert, og offiserene sendt i krigsfangenskap på grunn av at vi var i krig med Tyskland. Lærerne og studentene ble satt i fangenskap, unntagelsestilstand proklamert og særskilte krigsdomstoler opprettet, norske skip prisedømt o. s. v., alt med krigen som begrunnelse.

Til rettferdiggjørelse av tyskerne og N. S.' harde framfart ble gang på gang såvel i aviser som av N. S. folk muntlig framholdt «Husk vi er

i krig med Tyskland og at det er vår gens harde lov som gjelder».

Jeg synes erindringen må være kort når man nå vil innhente uttalelse fra sveitsiske folkerettslærde om disse spørsmål.

Ingen N. S.-tilhenger kunne fra 1942—1945 være i tvil om at det var krig mellom Tyskland og Norge selv om de ikke hadde skjönt det før.

Hva Deres påstand om at N. S.-tilhengere dømmes etter læren om *kollektiv skyld* angår, tror jeg alene at min opplysning om at ca. 20-25% har fått sine saker henlagt eller påtaleunnlattelse for så vidt Opland angår, vil medføre at Deres oppfatning her må endres. I alt er her ca. 1100 saker avsluttet på denne måte. Av de øvrige er noen få frifunnet og alle individuelt behandlet, og skyldsspørsmålet omhyggelig prøvd for hver enkelt. — Det har aldri vært hevdet noen lære om kollektiv skyld i disse straffesaker, og i så fall ville jo hverken henleggelsene eller frifinnelsene på grunn av manglende skyld kunnet forklares.

At anordningen av 1942 om medlemskap i N. S. har vært gitt tilbakevirkende kraft er også uriktig. Det er ingen som er dømt alene etter denne provisoriske anordning for tiden før den trådte i kraft. Her har domstolene alltid prøvd om vedkommende forstod at han ved sitt medlemskap ytet fienden bistand, og han er i så fall dømt for forbrytelse mot straffelovens § 86, som skriver seg fra år 1902. Straffen er så nedsatt ved hjemmel i landssvikanordningen. Det er mange som har fått sine saker henlagt når de har meldt seg ut før våren 1942 og så sent som i går gjennomgikk jeg

en dom fra Gudbrandsdalen hvor en var frifunnet for medlemskap i N. S. fra høsten 1940 til høsten 1941 fordi han ikke forstod at han gjennom sitt medlemskap hadde ytet fienden bistand.

Hvordan kan De da, herr overlæge, påstå at anordningen av 1942 har vært gitt tilbakevirkende kraft?

Deres sammenligning med det nazistiske parti i Danmark er også uriktig, idet det danske folk hadde sin konge og regjering i landet. Det danske nazist-parti overtok aldri makten i Danmark som N. S. i Norge. N. S. gikk jo over fra å ha vært et lovlig parti til å bli en organisasjon som ville tilrive seg statsmakten og støtte fienden i hans styre av Norge.

Deres påstand om at straffeutmålingen i landssviksakene bygger på *gjengjeldelsesprinsippet*, skulle det nesten være overflødig å imøtegå.

Det er i første rekke de generalpreventive hensyn som har vært avgjørende. Hvis Norge i nær eller fjern framtid skulle bli okkupert påny kan det være bra at alle poli-

tiske partier og personer kan se tilbake på det rettsoppgjør som nå er foretatt, og bli klar over at man ikke kan yte fienden bistand uten å bli trukket til ansvar herfor når de lovlige myndigheter igjen regjerer.

Når straffene er så strenge, sammenlignet med tidligere dommer for tyveri, underslag m. v. så skyldes det at det angrepne rettsgode — fedrelandet — er det mest verdifulle av alle, og derfor også skal ha den strengeste beskyttelse — derfor en strafferamme fra 3 år og oppover.

Mitt brev til Dem, herr overlæge Scharffenberg, er blitt forholdsvis langt til tross for at jeg er klar over at mange kjenner de faktiske og rettslige forhold fra før. Grunnen til dette er at mange N. S. folk tar Deres ord som en tilkjennegivelse av at det foregår et *urettferdig* oppgjør.

Under et slikt oppgjør tror jeg ikke at innlegg som Deres artikler av 24. og 30. desember 1947 bidrar til å løse problemene, men at alene opplysningsvirksomhet som tilrettelegger alle fakta er den rette vei.

Jeg tror derfor våre ansvarlige myndigheter burde foranledige en samlet oversikt over det norske rettsoppgjør sammenlignet med det danske, belgiske, hollandske og franske. — En slik oversikt ville kunne være gagnlig, såvel av hensyn til landssvikene selv som for å få best mulig tilrettelagt hvorledes rettsoppgjørets senere problemer, amnesti, gjenopptagelse i samfunnet m. v. best bør løses.

Jeg håper at De er enig i at denne vel er den riktige og ikke mer eller mindre følelsesbetonte artikler i dagspressen.

Oslo, januar 1948.

Olaf Trampe Kindt.

Morgenbladet

7/1. 1948

2
(1-2)